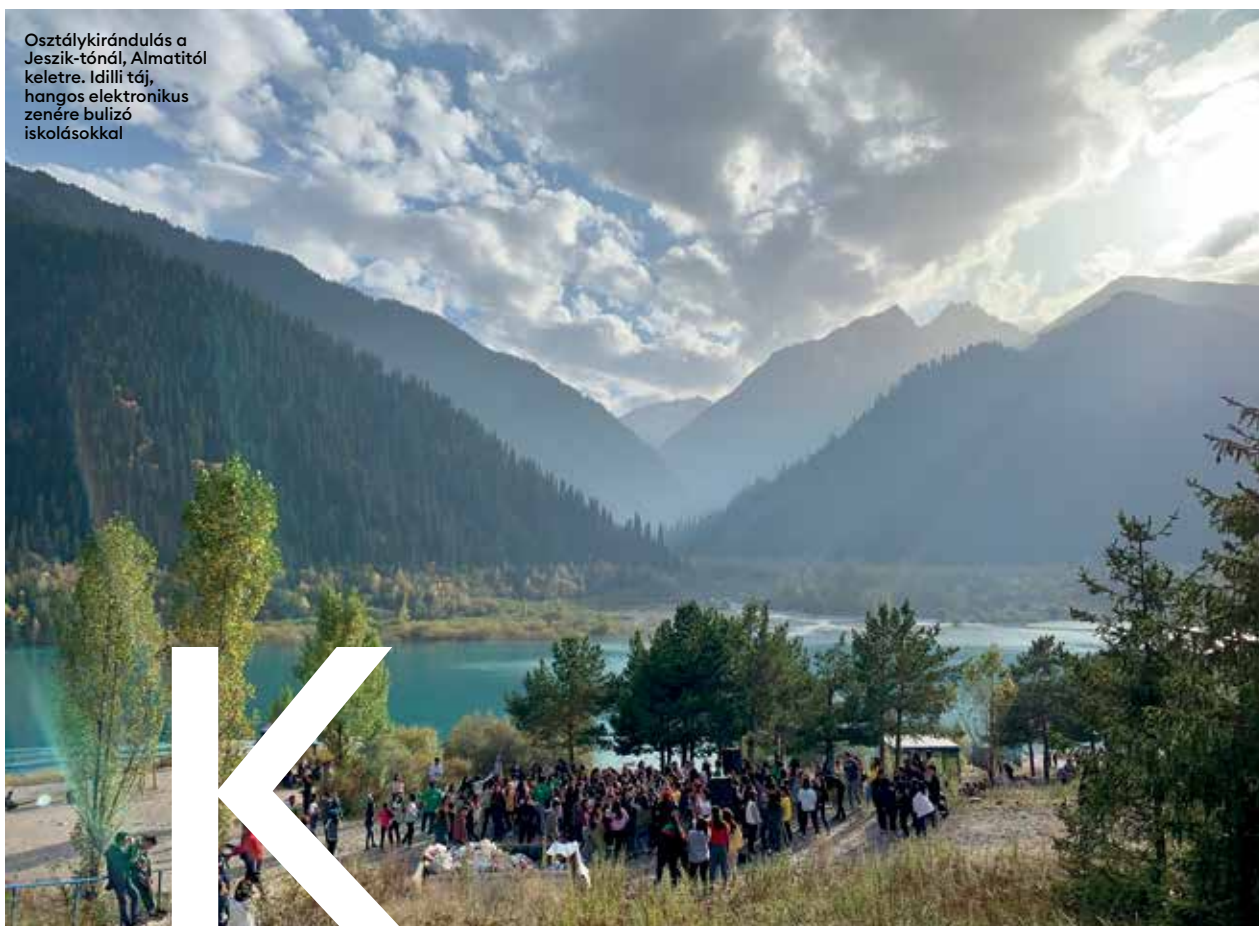

Írta és fotózta: Perger István

Lóhúsos rántotta, koszmodrom és kipcsak romok

Ha az embernek teljesül a gyerekkori álma, és saját szemével látja, amint fellőnek néhány űrhajóst a bajkonuri űrközpontból, onnantól Kazahsztán nem lehet más, mint a világ egyik legizgalmasabb országa. De valójában e nélkül is az, hihetetlen sziklaformációival, sztyeppéivel, az Aral-tó kiszáradt medrében rozsdásodó szovjet hajóroncsokkal meg azzal a látványos átalakulással, amit néhány nagyvárosa mutat. Ráadásul a kazahok rokonként kedvelik a magyarokat, és ezt ott a tévében is bemozdják.

Osztálykirándulás a Jeszik-tónál, Almatitól keletre. Idilli táj, hangos elektronikus zenére bulizó iskolásokkal

▼
Kazahsztánban tilos inni a vonaton! Büntetés lesz! Ezt a rendőr mondta szigorú hangon, az Aral-tó felé tartó vonat hálókocsijában, miközben az útlevelemet fürkészte. „Ez meg melyik

ország, Ut-le-vel?” – kérdezte. És valóban, a magyar útiokmányban az összes EU-tagország nyelvén fel van tüntetve az ország neve, oroszul viszont nincs, ahogy kínaiul és arabul sem. „Nem, nem Útlevel, hanem Vengrija, Magyarország” – pontosítottam, majd igyekeztem elmagyarázni, egyébként

a tényeknek nagyjából megfelelően, hogy egyáltalán nem is szándékoztunk inni, csak maradt még nálunk fél üveg „Kazahsztán” konyak az előző esti táborozásról.

„Ez Kazahsztán, itt tilos inni!” – ismételte meg az ukázt a rendőr. Majd – mintha szívességet tenne – közölte: „A konyakot most elvisszük megőrzésre, majd reggel visszahozzuk.” Nem hozták.

A történet valós, de nem feltétlenül jellemző. Kazahsztánban ugyanis – legalábbis, ha nem ellenzéki aktivisták vagyunk – sokkal kevésbé érezzük feltűnőnek és tolakodónak a rendőri jelenlétet, mint például Türkmenisztánban vagy a szintén szomszédos kínai tartományban, Hszincsiang-Ujgurföldön. Ennél sokkal feltűnőbbek az elképesztő tájak, a helyiekből minduntalan feltörő rokonságtudat, no, meg a kontraszt a szovjet idők rozsdája és a futurisztikus karakterű mai gyarapodás között.

MARADJON KÖZTÜNK!

Az országot nem ismerők számára Kazahsztán távolinak, talán kicsit szürkének, unalmasnak, egyhangúnak és idegennek tűnhet. Akik így gondolják, nem is állhatnak távolabb az igazságtól. Én például a legkevésbé sem sorolom magam a kiemelkedően lelkes és aktív természetjárók közé, azonban Kazahsztánban legalább két helyen is leesett az állam a látványtól.

Elsőre minden bizonnyal sokan az amerikai Grand Canyonra asszociálnak, ha a Csarin-kanyonról készített képet látnak, és nem is ok nélkül. Az Almatitól keletre, Kazahsztán délkeleti szegletében, a kínai és kirgiz határhoz közel fekvő Csarinba indiánokat is gond nélkül vizionálhat a látogató, főleg, ha augusztusban, a leg-tűzőbb déli napsütésben járja be a kanyont, ahogy az nekem nagyon profin sikerült.

A legsokkolóbb természeti szépség azonban nem itt, hanem nyugaton, a Kaszpi-tengertől keletre található Mangisztai-félszigeten fogadott. Ennek az elképesztő helynek a neve: Boszsira. Mészköka-

tadrális, kétszarvú hegy, hegycsipke, holdjáromű-gokart, krátereszafari, joghurtosepertorta-kötömb (mások szerint tiramisu) – nehéz szavakba önteni ezt a tájat.

Boszsira csak dzsippel közelíthető meg, és érdeemes a helyet jól ismerő sofőrrel menni. Gyima ilyen volt, olyannyira, hogy az egyik megállónál egy meglehetősen tehetősnek tűnő, kvadokkal és más természetpusztító alkalmatosságokkal felszerelkezett, amúgy rendkívül kedves asztanai baráti társaság is hozzánk csapódott. Ennek egyebek mellett hajnalig

Boszsira Nyugat-Kazahsztánban

Naplementekor egészen döbbenetes látvány, de minden napszakban teljesen más arcát mutatja. Életemben nem fotóztam még köveket ennyi szögéből és ilyen hosszán

tartó, tósztokkal tarkított vodkázás-konyakozás, szarvashússütés, reggelire pedig lóhúsos rántotta és némi fejfájás lett a hozadéka. Boszsira tényleg brutális. Csak remélni lehet, hogy a tömegturizmus még sokáig elkerüli ezt a láthatóan nagyon törekeny tájat, szóval maradjon köztünk!

Nem csoda, hogy ennyiféle táj van Kazahsztánban. Ez a világ kilencedik legnagyobb országa, területe Magyarországnak harmincszorosa. A helyiek azzal büszkélkednek, hogy földjük mélyén a Mengerszejev-féle periódusos rendszer minden eleme megtalálható, de urán, króm, ólom, mangán, szén, arany és persze kőolaj meg földgáz biztosan van. Ezen alapul az ország gazdasága és az elit gazdagsága is. A kitermelést sok esetben külföldi tőkéből, külföldi cégek végzik.

„Az ott jobbra az amerikanskij gorodok” – mutatta például a taxis az „amerikai városkát” a nyugat-kazahsztáni Atirau városban. Az Urál folyó partján komplett, hamisítatlan amerikai elővárost húztak fel: amerikai stílusú kertés házak garázzsal, kosárpályával, mint a filmekben. Mindez masszív kerítéssel körbevéve. Itt laknak az amerikai kitermelőcégek alkalmazottai.

A Urál-hegységéből eredő hasonnevű folyó itt, Atirauhoz közel ömlik a Kaszpi-tengerbe. Errefelé az Urál folyó Európa és Ázsia határa, tehát nemcsak Isztambulban vagy éppen az orosz Jekatyerinburgban, hanem a kazah Atirauban, a gyaloghíd közepén is készíthetünk „félíg Európa-félíg Ázsia” fotókat.

Kicsit délebbre (értsd: 900 kilométeres autó- vagy egyórás repülőútra), a Kaszpi-tenger melletti Aktauban a demokratikus szocializmus elveit agyafűrt hatékonysággal érvényesítő építészetre láthatunk példát. A szovjet időkben épült tengerparti

Lóhúsos rántotta, koszmodrom és kipc sak romok *Folyt.*

lakóházaknál láthatóan meg akarták előzni a vitákat: minden házat a partra merőlegesen húztak fel, így az egyenlőség jegyében senkinek a lakása sem néz a tengerre.

SZOMSZÉDOK VAGYUNK! ROKONOK VAGYUNK!

Nemcsak az összes ásványkincs, hanem szinte Eurázsia összes nemzetisége is jelen van Kazahsztánban. Ez részben a történelmi természetes lüktetésének, részben a sztálini deportálásoknak köszönhető, de az is szerepet játszott, hogy az egykori szovjet vadkeleten jobbák voltak a fizetések. Az aktaui Hutorok étterem háziasszonya az utóbbi hatására érkezett ide jó pár évtizede. Nagyon megörült, hogy magyar vendéget lát. „Ő hát mi szomszédok vagyunk, én ukrán vagyok” – lelkendezett. „Honnan pontosan?” – kérdeztem. „Harkovból”. „Azért az pont nincs annyira közel Magyarországhoz” – kötekedtem. „Innen nézve? Dehogy nincs!”

Kevésbé szerencsés körülmények között kerültek Kazahsztánba annak a hölgynek az ukrán és lengyel szülei, akivel a Karaganda melletti Dolinkában találkoztam. Ebben a faluban van az egykori karagandai központú kényszermunkatábor-rendszer, a KarLag, vagyis a kommunista gulág egykori központja, ma múzeum. A hölgy a hajdani tábor egykori foglyai által épített barakkban lakik. Ha arra járunk, akkor már a közeli Szpasszk nevű falut is érdemes felkeresni, ott áll a lágerben meghalt magyar hadifoglyok emlékműve.

Kazahsztán, főleg a déli része elképesztően gazdag történelmi-régészeti emlékekben. Láttam háromezer éves sziklarajzokon napfény isteni lényeket Tamgaliban, szkíta-szaka halomsírokat Jeszikben, a kipc sakok egykori fővárosa, Sziganak romjait, a Dzsingisz kán által elpusztított horezmi várost, Otrart. Aztán az egykori selyemút számos más emlékét, karavánszerájok, mecsetek maradványait. És egész Kazahsztán talán legszebb épületét, Hodzsa Ahmed Jasszavi szúfi tanító mauzóleumát a dél-kazahsztáni Türkisztánban. A nagy hódító, Timur Lenk építtette a 14. század végén.

Ha már történelem, Kazahsztánban sokszor visszaköszönnek a magyar történelemből ismerős képek. Jurták, lovasok, az emlékműveken és a múzeumokban szőrmesüveges vitézek lóháton, íjjal, tegezzel – ahogy kell –, esetleg fokossal, buzogánnyal. Extra felszereltségnél sólyommal, illetve a csodaszarvasra, turulra emlékeztető motívumos díszítésekkel.

„Magyarok vagytok? Akkor rokonok vagyunk!” – lelkendezett a taxis Almatiban, ahogy nagyon sok

Útiasztró

Sült hal, pirog, tésztaban sült hurka, szomsza és plov a kizilordai vasútállomáson. Lent négyféle saslik Szajram városban, Simkentől keletre. Az étterem a szerény „Nomer 1” nevet viseli

kazah hasonló helyzetben. Hozzátette, hogy ezt a tévéből tudja, tehát eléggé közkeletű a rokonságtudat. Ilyenkor ne bonyolítsuk a képletet, hanem szálljunk a flow-val, és örüljünk, hogy rokonként tekintenek ránk. Sőt itt jön az a pont, amikor érdemes megcsillogtatnunk a többi türk nyelvű országban is bevethető kazahtudásunkat. Szóval: hogy is van kazahul az, hogy alma? És a balta? Pont így. Ha ez még nem lenne elég, jöhet például a szakáll, a kék és a sátor.

Sokszínűség ide vagy oda, túlságosan változatos gasztrotúrára talán nem érdemes készülni. A sztyeppe egyebek mellett ebben a tekintetben sem éppen egy Toszkána, de azért mindenképpen érdemes megkóstolni a megingathatatlan hús-tészta fundamentumra építő hagyományos nomád ételeket. Például a tészta, főtt húsos beszarmakot, a kuirdek nevű hagymás sült húst, vagy a möntit, ami tésztaba töltött hús. A hús pedig hagyományosan elsősorban ló vagy bárány. Simkent városában például kán-pizza néven kínáltak lóhúsos pizzát, a feltét a jellegzetes lókolbász, a kazi volt. Ahogy az egész térségben, itt is mindenütt megtalálható a nyáron sült saslik és a rizses-répás hús, a plov is.

Talán az eddigiekből is kiderült, hogy a vegánok jelentős tömegeinek fogadására egyelőre nem igazán készült fel az ország, a vegetáriánusok viszont kipróbálhatják a kurt nevű száraz, sós sajtgolyót – előtte érdemes bekészíteni egy liter vizet – vagy extra gyomortesztnek a lótejből erjesztett kumiszt. Néha éppen kibíráható, néha egyenesen finom, bár az íze nagy mértékben függ az évszaktól, vagyis hogy mit legelt a kancánk, és attól, hogy az erjedés mely fázisában csipjük el a terméket.

A kazahsztáni Kis-Aral egy gátnak köszönhetően az újjáéledés jeleit mutatja. De Aral város kikötőjében harminc éve nincs víz, a tó egykori medrében tevék poroszkálnak, és szovjet felségjelű hajóroncsok rozsdásodnak

MODERN KÖZPONT A KRUMPLIFÖLDEK HELYÉN

„Érdekesek ezek az új épületek Nur-Szultánban” – mondtam udvariaskodva a fővárosi őslakos Ardaknak. „Korábban mi volt ott?” „Krumpli” – vágta rá, egy szóba tömörítve Kazahsztán fejlődését a szovjet tagköztársaságtól az önálló és minden áron modern arcot mutatni igyekvő közép-ázsiai olajhatalomig. Ardak akkor

A fővárosi Bajterek-toronny a modern Kazahsztán jelképe. A kazah monda szerint egy csodamadár, Szamruk az élet fája tetejére rakta le tojását – innen a motívum. A tojásban megtekinthető a volt elnök, Nazarbajev kézi lenyomata is

született a mai fővárosba, amikor az még messze nem volt főváros, sőt nem is pont így hívták, hanem Akmolinszknak.

Aztán 1961-ben a „szűzföld városa”, Celinográd lett, a település ugyanis a 60-as években a szovjet „szűzföldprogram” egyik központja volt. Bevándorló orosz-ukrán telepesek segítségével igyekeztek feltörni és a művelésbe bevonni az erre nem túlzottan alkalmas földeket, mindezt az évente több hónapon át fagyos sztyeppe kellős közepén.

A város a rendszerváltás után az előző verzióra hasonlító Akmola nevet kapta. Amikor aztán a kommunista pártvezetőből lett elnök, Nurszultan Nazarbajev 1998-ban úgy döntött, hogy a kirgiz és kínai határhoz is túl közel, délen fekvő Alma-Atából ide, északra telepítik át a fővárost, új nevet is választottak. Akmola ugyanis fehér sirt jelent, ez pedig – lássuk be – nem hangzik túl progresszíven egy regionális hatalmi ambíciókat dédelgető modern főváros számára.

Az új név Asztana lett, ami lényegre törően annyit tesz: főváros. Mégpedig mindjárt a világ második leghidegebb fővárosa a mongol Ulánbátor után. Ide, a hideg sztyeppén felépített, rideg hangulatú épületekbe kellett beköltözniük a hivatalnokoknak és a hozzájuk közel lenni kívánó üzletembereknek

Lóhúsos rántotta, koszmodrom és kipcak romok *Folyt.*

a sokkal kedvezőbb klímájú és jóval barátságosabb, látványos hegyekkel körülölelt Almatiból.

Ekkortól vett igazi lendületet a szédületes városfejlesztés: nemzetközi sztárepítészek kétségkívül látványos munkáiból hoztak létre modern központot a krumpliföldek helyén, a düledező szovjet városrész mellett. Futurisztikus koncertterem, piramis alakú megbékélés palotája, halálcsillagra emlékeztető innovációs központ, látványos nemzeti múzeum, a Közép-Ázsia legmagasabb épületének szánt, egyelőre félkész Abu Dhabi Plaza. És egyre több Nazarbajev-szobor és -dombormű. A modern városrész közepén álló, Bajterek nevű kilátótorony tetején lévő gömbben Nazarbajev kézlenyomatába is belehelyezheti tenyerét az erre vágyó látogató.

Az Asztana név szavatossága is rövidnek bizonyult. A meglepő hirtelenséggel leköszönt (de azért a háttérből biztos kézzel irányító) idős elnök tiszteletére 2019 márciusa óta hivatalosan Nur-Szultánnak hívják a kazah fővárost, bár én egyetlen helyitől sem hallottam így emlegetni „Aszтанát”. Ha tehát a rep-jegyünkön (közvetlen járat van Budapestről!) a még mindig a Celinográd névre emlékeztető TSE reptérkódot látjuk, a kapun pedig a Nur-Sultan feliratot, megnyugodhatunk: ez a gép megy Aszтанába.

ŰRHAJÓSOK NÉHÁNY MÉTERRŐL

Kazahsztáni utazásaim fénypontja egy gyerekkori álmom megvalósítása volt: meg akartam nézni egy rakétafellövést a bajkonuri űrközpontban. Sikerült. Mégpedig az utolsó olyan rakétát, amit arról a kilóvóállásról indítottak, ahonnan Gagarin űrhajója is felemelkedett 1961-ben.

A fővárostól 1200 kilométerre délnyugatra fekvő Bajkonur város és az űrközpont, a koszmodrom – bár kazah területen fekszik – orosz igazgatás alatt áll. A nagyjából Ciprusnak megfelelő méretű területet Oroszország béri 2050-ig, így aztán a város összes be- és kivezető útján orosz ellenőrző pont van. Csak az orosz úrügynökség, a Roszkoszmosz engedélyével lehet bejutni a területre – ilyet erre specializálódott, a bajkonuri programot is megszervező utazási irodáktól lehet szerezni. Bajkonurban önállóan is lehet mozogni, a koszmodromban csak vezetéssel.

Elég sajtóságos érzés odamenni egy ma is használt rakétaindító álláshoz, közelről látni a tervezett, de soha meg nem valósult szovjet Holdra szálláshoz megépült óriási radarokat, vagy felmenni a szovjet űrsikló, a Buran egyik példányára. De a leginkább hőskor közeli élményem annak a házikónak a meglátogatása volt, ahol Jurij Gagarin töltötte a fellövése

SŐT ITT JÖN AZ A PONT, AMIKOR ÉRDEMES MEGCSILLOGTATNUNK A TÖBBI TÜRK NYELVŰ ORSZÁGBAN IS BEVETHETŐ KAZAHTUDÁSUNKAT. SZÓVAL: HOGY IS VAN KAZAHUL AZ, HOGY ALMA? ÉS A BALTA? PONT ÍGY.

Kiállított Szojuz Bajkonurban, előtérben a szerzővel

A helyiek által „horgásznak” nevezett várostábla: „Ekkora halat fogtam!”

előtti éjszakát, vagyis 1961. április 11-ét. A nem túl nagy szobában az egyik vaságyon aludt ő, a másikon German Tyitov, akinek be kellett volna ugrania – az űrkabinba és a világtörténelembe –, ha az első jelölttel

valami baj történt volna. Nem történt, így másnap Gagarint vitték fel egy picit módosított interkontinentális ballisztikus rakéta, gyakorlatilag egy tömegpusztító fegyver tetejére. Aztán begyűjtötták alatta.

Egészen döbbenetes a bajkonuri kontraszt. Az egyik oldalon a világ legmegbízhatóbb, embert szállító rakétarendszere, a Szojuz (jelenleg az összes amerikai űrhajóst is az orosz űrhajóval szállítják a nemzetközi űrállomásra), a másik oldalon mindenütt málladozó épületek, gaz, kátyús, töredezett utak, kóbor kutyák.

A fellövés előtt váratlanul közel engedték csoportomat az űrhajósokhoz. Az orosz Oleg Szkripocskaja és az Egyesült Arab Emírátsok első űrutazója mellett ekkor indult a rakétához az amerikai Jessica Meir is, aki pár nappal később az első, csak nők által végrehajtott űrséta résztvevője lett.

Ja, a fellövés! Hát az hátborzongatóan izgalmas élmény volt. A zsvajj után elhalkuló tömeg, aztán a robbanások, a fények, a moraj. Huhh, vissza kéne menni. **F**

A szerző oldala, sok képpel, további beszámolókkal: facebook.com/akeleti/bolhongkongba

